

ZORAN
PENEVSKI

Elegija
o belo
devojčici

■ Laguna ■

Copyright © Zoran Penevski

Copyright © ovog izdanja 2023, LAGUNA

Elegija
o belo
devojčici

„Da, stav pre svega – jer ljudi su tako glupi, ili tako dirljivo bezlobni!“, pročitala je prvu rečenicu svog teksta i zadovoljno stisnula usne. Držala je uskršnji četvorobroj *Pravde* i nakratko pogledala naslovnu stranicu gde je bila karikatura na kojoj tri figure marširaju ispod zastave „Projekt revizije“ Evrope. Čerčilovska figura u crnoj košulji ima podignutu ruku i kaže: „Druže Hitleru, divno marširamo! Ceo nas svet gleda!“

Ksenija se vraća onom što je napisala. Ponosna je na sebe. Jedina je autorka u prazničnom broju. Ima i svoju karikaturu. Na njoj su joj noge crne linije, ima upale podočnjake, a obris kovrdžave kose liči na raširenu knjigu stavljenju na glavu. Ali to je nedvosmisleno ona.

Pogled joj prelazi preko redova pasusa poslednjeg odlomka. „Naša bitnost ozbiljno se povija pod teretom neproživljenih reči...“ Zastaje na tren. Da li je ona proživela svaku svoju napisanu reč? Može li da bude zadovoljna svojim delom? Ne, nikada nije... Ni od početka, od prve objavljene priče. Koliko je prošlo od tada?

Ustala je i pošla ka polici sa magazinima i knjigama. Izvlači tanak povez bleožutih papira. Gleda korice. *Dan*, časopis za literaturu i kulturne probleme. Jul 1919. Otvara ga i dolazi do šeste stranice. Naslov priče je *ELEGIJA O BELOJ DEVOJČICI*.

Bela je devojčica umrla.

Nema više radosti za mene, nema više smeha za mene. Gledala sam kako bela devojčica umire. Mnogo sam samrtnika videla sem nje. I svi su oni vriskali od bolova, i zapomagali, i krici njihovi su se orili i parali mozak. Samo je bela devojčica bezglasno ispaštala i tiho se gasila. I svi su oni umirali sa šumom i pompom, samo je njena duša nečujno otišla nebu.

Kad su se otvorila vrata, ispred njih je stajala ljudska prilika, crna kao da je upravo došla iz nekog drugog sveta.

– Stigli ste, oče, dobro je. Uđite, uđite da se ogrejete, baš je hladno danas!

– Dobro vas Bog našao. Izvinite, gospodine doktore, ako kasnimo. Momak se nešto uspavao – zakoračio je sveštenik dok se pokunjeni mladić vukao pognute glave za njima. – Najpre, sve dobre želje za ovo dete... Devojčica, je l' tako?

– Jeste. Jelena hoće da se zove Ljubica.

– Vaša supruga bi htela da je krstimo kao Ljubicu? – namrštio se sveštenik i prošao pored domaćina. – Nije to dobro, ako me razumete... Ne, ne, imena treba davati po svecima na dan rođenja da oni štite onoga ko nosi njihovo ime. Svakome od danas neophodna je pomoć ruke koja nas je stvorila i koja nas vodi kroz život.

Svetozar je nevoljno odmahnuo glavom i uveo paroha u sobu u kojoj se osećala mirisna koprena od sukrvice, alkohola, strepnji i suvog drveta. Novi život zakoračio je u zimsku drhtavicu iz nevelike postelje, našao se između tamnog kredenca i orahovog stola, grčeći sitne prste kao da steže nevidljive niti. U prostoriji ih je bilo šestoro: otac, majka Jelena, paroh Miloš sa svojim pomoćnikom, kum Marko, major u penziji i beba. Osveštana vodica i ulje bili su spremni. Devojčica je plakala.

Lica prisutnih poprimila su pomešane izraze sreće i svečanosti, vesele uzdržanosti koja lako može da promeni pravac. Zato se brzo prešlo na ritual:

– Evo nas, dragi ljudi, na krštenju ovog 6. februara 1894. u kvartu terazijskom da uvedemo ovo nevino biće u našu veliku sabornu zajednicu, malu Kseniju, što nam je juče stigla i što će poneti ime po zaštitnici koju slavimo na ovaj dan – kako je to izgovorio, Jelena je brzo pogledala muža užarenim beonjačama, a on je samo nemoćno stegnuo usne i oborio pogled. – Prepodobna Ksenija odrasla je i živela u večnom gradu Rimu, ali pošto nije htela da stupi u nametnuti brak, prezrevši puteni svet, predala se Hristu i svu svoju ljubav poklonila Sinu Gospodnjem. Ni u rođenoj kući nije naišla na razumevanje, pa je pobegla od svojih bližnjih i dospela na ostrvo Kos – unjkavo je

zborio čovek u crnoj odori. – Imala je mušku izdržljivost u postu, molitvi i bdenju, i čitav svoj vek na ovom svetu provela je bednije čak i od svojih sestara u Hristu, jedući često samo pogaču koju bi posula pepelom iz kadionice. Velika je i prečasnica bila u svom podvižništvu. Zato i ne čudi što se u trenutku njenog preminuća otvorilo nebo nad tim devičkim manastirom, i na svodu se pojavio venac od zvezda sa krstom u sredini, blistaviji od sunca, i ona je sva bela, okupana sjajem, nečujno otišla među posvećene, ostavivši za sobom mošti, koje dobiše snagu isceljenja – paroh je zastao i sa puno slasti u ustima zaključio: – Lepo ste joj ime dali.

Devojčica je plakala.

* * *

Kad se rodila, njen plač nije bio samo njen. Njen vrisak, otkinut od tankih usana, raspršio se kao jutarnja rumen sunca koje baca svoja koplja na hladnu zemlju, preplavio je poluosvetljenu prostoriju u kojoj su se zakovitali sreća i smrt, zagrljeni kao kreč i zemlja na spoljnom zidu. Plakala je i majka od bolova i ushićenja, ali u tom prepletu radosti i patnje, negde u pozadini, u senci porodične svetkovine rođenja čuo se još jedan ton, mermerno crn i disharmoničan, koji će odjekivati neko vreme. Još šest meseci. Toliko će živeti Jelena Atanasijević nakon što je svetu predala belo telo devojčice, toliko će još kopniti zbog sepse, mahnito voleti i mrzeti sve oko sebe, plakati i stenjati, tražiti da poljubi sitnu glavu svog šestog deteta po redu, buditi se u groznicama i buktati od temperature,

dok će otac, uvaženi doktor, pokušavati sve da je spasi, nabavljati najbolje lekove, truditi se da joj obezbedi i put u inostranstvo radi lečenja, uzalud se moliti.

– Tata, zašto tako kašlješ? – pitala je Ksenija oca šest godina kasnije.

– Nije to ništa, dušo – osmehnuo se Svetozar.

– A da li kašlješ isto kao i oni koje lečiš? – nastavila je radoznalica pošto je otprilike znala čime se njen otac bavi.

– Ne, Ksenija, tvoj tata leči bolesne od tuberkuloze, ali on se samo prehladio – ubacila se Sofija, koja je postala njena pomajka ubrzo nakon Jelenine smrti.

Ksenija nije odvajala svoje krupne, tamne oči od oca. Ali Svetozar nije ništa rekao.

Umro je od tuberkuloze šest godina nakon tog razgovora.

Na njegovoj sahrani Ksenija je upitala maćehu Sofiju:

– Da li svaki doktor umire od onoga od čega je lečio druge ljude?

Sofija je počutala, pa progovorila:

– A šta bi ti htela da budeš? Ne bi želela da postaneš doktor?

– Ne.

– A šta ćeš ti da učiš?

– Filozofiju.

– Imaš dvanaest godina i već znaš da bi htela da izučavaš ni manje ni više nego filozofiju?

– Od misli ne može da se razboli, zar ne?

Sofija je počutala, stegla usne, pa progovorila:

– Teško.

Kseniji nije bilo jasno, pa je malo razmislila:

– Da li to „teško“ znači da je mala mogućnost da se razboli od misli, ili to znači da svakako može da se razboli i da je ta bolest teška?

Sofija je začutala.

* * *

Volela je kad mama ili sestre uzmu knjigu, počnu da je listaju i iz koje onda izgovaraju neobične priče, izriču rečenice koje se preklapaju po zvuku i stvaraju u glavi slike koje nije znala kako nastaju. Vrtela se oko tih naprava sa sitnim crnim mrljama odakle su ovi veliki bliski ljudi mogli da je zabave, začude i zasmiju. Zato je brzo tražila pomoć oko toga da odgonetne te sitne krivulje.

Tek je naučila da čita i u nekoj knjizi naletela na izraz koji nije razumela.

– Tata, tata, a šta ovo znači? – ciknula je i prinela knjigu ocu.

– Da vidim, Ljubice malena – Svetozar je prineo naočare i nagnuo se. – Šta je to što ti nije jasno?

– Ovo.

– Baš to?

– Da.

– Vrzino kolo?

– Da.

– Hoćeš da znaš šta je „vrzino kolo“?

Ksenija je klimala glavom.

Svetozar je podigao obrve i pogledao Sofiju, koja je samo slegnula ramenima i prepustila stvar njemu. On svakako nije nameravao Kseniji da objašnjava sve o vilama i

demonima, o đacima koji čitaju mistične knjige i drugim mračnim stvarima koje bi devojčicu zbunile. Zato je skinuo naočare i rekao joj:

– Vidi, ja sada imam neka hitna posla, pa ćemo sutra o tome, važi?

Devojčica je napućila usne, ali je morala da se pomiri s tim.

Sutradan je ponovo stajala s knjigom pored tatine fotelje.

On ju je pogledao.

– Ti si baš uporna.

Ona ga je gledala svojim krupnim očima.

– Vrzino kolo?

Ksenija je klimnula glavom.

Svetozar je duboko udahnuo i preko glave devojčice pogledao Sofiju, koja je baš tada raširila oči, ali je, shvativši nemi vapaj oca, rekla:

– Hajde, Svetozare, idi donesi drva. Trebaće. Ljubice, ćero, pusti oca da uradi ono što je preče, pa će posle da te podučava.

Svetozaru je laknulo, s osmehom se izvinio devojčici i dodao:

– Ne brini, sutra ćemo da razmrsimo to vrzino kolo.

Sutradan se otac žalio da mu nije dobro, pa su ostavili pojašnjenje za naredni dan.

Kseniji se nije svidelo to odugovlačenje, kao da je to odlaganje postalo nekakav začarani krug.

I napokon, došao je dan kada je Svetozar morao da objasni Kseniji šta to znači.

– Vidi, Ljubice moja, znaš da neki kažu da u šumama postoje dobre vile.

– Znam.

– E sad, te vile vole da se igraju, pa se uhvate za ruke i igraju u kolu, baš kao što se ti i tvoje drugarice igrate.

– A zašto se zove tako? Drukčije?

– Vrzino? Vrzino je zato što niko ne pušta ruke, nego se samo neprestano drže i vrte, u beskraj, dok im ne pripadne muka. Ali ima tu još jedna stvar. Je l' ti voliš da čitaš i učiš?

– Volim.

– E, vidiš, kažu da se onom ko mnogo uči, i preuči, sve pomeša u glavi kao da se neprestano vrteo u takvom kolu. Kao kad tebe tvoje sestre zavrte.

Ksenija se smejala.

– Hoćeš li ti mnogo da učiš?

– Hoću.

– Ali ti se neće zavrteti u glavi?

– Neće.

– Eto, nemoj nikad da budeš u vrzinom kolu.

* * *

Rastko je utrčao u sobu kao i obično jer je bašta porodice Petrović bila tik uz dvorište Atanasijevića.

– Prepade me, dete! – viknula je Zorka, Ksenijina starija sestra.

Ksenija je sedela kraj prozora i nešto pisala u maloj crnoj svesci. Pored nje je stajala knjiga *Bedni ljudi*.

– Hajde, idemo. Napolju je sada divno – rekao je dečak. Ksenija se osmehnula i pogledala u ono što je pisala.

– Zaboga, dete, idite da se igrate. Pisaćeš posle, kad bude ružno vreme – dodala je Ruža, najstarija sestra.

– Koliko piše, njoj će uvek vreme biti ružno – dobacila je Zorka i zagrcnula se od smeha.

– Pisaću kad god mi se bude pisalo.

Ksenija je spustila olovku, uzela kaput i krenula za dečakom.

– Petroviću! Hej, Rastko, nemojte daleko i bežite dalje od blata! Samo mi zaprljate sve kad se vratite! – doviknula je Sofija za njima, ali je kao odgovor čula tresak drvenih vrata.

Jurcali su po susnežici, gacali po zemlji koja je mljacakala oko njihovih stopala, on ju je čupkao za kosu, ona se smeškala i zatezala gornju usnu koja se ponekad povijala preko donje poput nekakvog kljunića. Uplašili su nekoliko pasa i nekog mrkog petla na putu do Tašmajdana, gde su stali. Rastko je bio crven u licu i dahtao je snažno, umoran od sreće.

– Šta si to pisala? – pitao ju je tražeći joj zenice.

– Nešto čudno i nestvarno, izmišljam zapravo. U stvari, sanjam o putovanju. Volela bih da odem nekud. Htela sam da ne mislim na ovu vlažnu zimu i na ovu prljavštinu.

– Priču neku? To si pisala?

– Da, kao roman. Zove se *Put na Grenland*.

– Grenland? Šta je to?

– Daleka zemlja gde je uvek mekani, suvi sneg, gde je sve belo i čisto. Ali ima ljudi koji tamo žive.

– Ja volim tople zemlje. Voleo bih da odem u Afriku. A onde gde ima snega... tamo je sigurno hladno.

– Jeste, ali je mirno i tako prostrano...

Rastko je slegnuo ramenima.

– Ne znam, zvuči mi dosadno. Nego, hajdemo onamo. Kažu da su ispod groblja neke pećine...

– Neću tamo.

– Zar te ne zanima da vidimo čega sve ima ispod zemlje?

– Tamo je mrak i tamo je... – Ksenija je krenula nazad.

Dečak nije hteo nikud da ide bez nje.

Stigao ju je i išao ukorak s njom. Ona je gledala u sivu skučenost krajolika i krovove koji su postajali svetliji od pahuljaste tkanine. Obrazi su im brideli, ali u njima je tinjalo malo ognjište zadovoljstva.

– Oprosti, mislio sam da će biti zanimljivo...

Dečak je opazio neobičan mir u njenom hodanju.

– A zašto ti izmišljaš? – rekao je Rastko i odmerio je od članka do čuperka. – Zar nije lepše opisati sve ovo što vidiš i čuješ nego da pričaš o nečemu što ne postoji? Moja sestra Nada kaže da treba gledati pomno ono što nas okružuje. I da je sve tu.

Ona ga je pogledala i izgovorila: – *Verba volant, scripta manent*. Tako smo učili u školi: reči lete, a zapisano ostaje. Ništa ne bismo znali o onome što je bilo pre nas i o onome što se sada događa da to neko ne zapisuje. Nego... sad kad sam to spomenula... vidim da si u pravu. Bolje da vodim dnevnik. To će i drugi razumeti. Mislim, neće čitati šta ću zapisivati u njega, tamo će biti moje misli, nego će razumeti zašto hoću da imam svoje zabeleške.

– A zašto si pisala o putovanju na...?

– Grenland?

Rastko je klimnuo glavom.

Ksenija je opustila ramena i pogledala u kaljugu ispred njih. – Zato što...

Prošla je rukom kroz kosu kao da joj je naporno da to izgovori, pa je opet počela: – Zato što sam pomislila na svoju majku. Nikad je nisam videla, a čula sam kako neki kažu da sam ja kriva što je više nema.

Zatim je pogledala dečaka i zadrhtala.

– U kući nemamo nijednu njenu sliku.

* * *

Ispred nje je stajao Milutin, skoro momak, levo od nje drugi brat, desno je bila Ruža, a iza nje druga sestra Zorka.

– Hej! Nemamo krpenjaču, ali imamo tebe – gurnuo ju je mlađi brat Dragomir na drugu stranu. Tamo ju je dočekala Ruža. Ona ju je okrenula i gurnula ka Zorki.

Ksenija je počela da se smeje. Sasvim se prepustila volji svojih bližnjih. Ona je bila lopta koja se vrtela i kojom su se njeni braća i sestre dobacivali.

– Hajde tamo – Zorka ju je zavrтела i njena kosa se podigla.

Zatim su je malo ostavili, i ona se naginjala ka podu jer je izgubila osećaj za ravnotežu, što je bio razlog za još veći smeh.

Zatim ju je Dragomir ponovo uhvatio i dobacio je mlađem bratu.

– Sad si na vrtešci!

– Hop, hop, hop!

– Nemoj samo da ti prepadne muka, Ksenija!

Ona se cerekala, presrećna što je lutka u njihovim rukama.

– I kakvo ti je to ime? Ksenija? Ja sam Milutin, ona je Ruža, ovo je Dragomir, tamo je Zorka, sve lepa srpska imena. A ti nisi naša – odgurnuo ju je ka sestri, a Ksenija se smejuljila i prepustila igri.

– Ona je naša Ljubica – Zorka ju je snažno zagrlila i počela da je ljubi. Ljubi.

I ljubi.

* * *

– Sedi pravo, Ksenija. Lepo vaspitane devojke sede uspravnih leđa za stolom.

– Sedi kao što sediš za klavirom – dodala je Zorka.

Ksenija ih je poslušala.

– Nemoj da srčeš – opomenuo ju je Milutin imitirajući pomajku.

– Uskoro ćeš završiti gimnaziju i treba da znaš kako se ponaša obrazovana devojka.

– Da, da, i dobiće diplomu muzičke škole! Prelepo svira, zaista!

– A kako je tek hvale! Profesorka latinskog Mileva Petrović joj je rekla: „Pa ti ćeš uskoro govoriti na latinskom“ – skoro je cvrkutala Ruža i skupila usne imitirajući Kseniju, koja se nije previše hvalila svojim znanjem i uspesima.

– I veliki je borac! Tako mala, a već veliki patriota! Kad su izbili neredi zbog aneksije Bosne, i ona je bila među svim onim ljudima.

– Ona je to razumela? – zapitala se Sofija.

– Nije bitno, bila je na pravoj strani.

– Ono kad je Nušić izašao na belom konju ispred pozorišta?

– Da, svi su vikali: „Dole Austrija! Dole Austrija“, pa i ova naša musavica. I to sve dok nije promukla!

– Ha, ha, ha!

– Ali nema vremena da nauči da veze i šije – jetko je dodala pomajka Sofija.

– A ima vremena da čita *Vodenicu na Flosi*! Ona je prava Megi, voli latinski i matematiku!

– A kako ono ide? Ono što je podvukla?

Ksenija je sevala očima kad je shvatila da braća i sestre gledaju šta ona čita i šta podvlači u knjigama.

– Evo ovo! – Dragomir je odnekud izvukao primerak *Vodenice* i počeo da čita: – „Vrlo se lako može ljudima zagorčati život i bez tolikog truda; dosta je za to i nepromišljeno povlašćivanje ili nehat, ili najobičnija neiskrenost bez ikakva razloga, ili male prevare koje se potiru sitnim budalaštinama, ili neumesna laskanja, ili na brzu ruku nespretno učinjeni nagoveštaji...“

Kseniji je skočila i istrgnula mu knjigu iz ruke, brzo završila s jelom i izjurila iz kuće.

Nije bila ljuta, ali nije htela da je ismevaju.

Rastko ju je čekao ispod jorgovana.

– Gde si ti dosad?

Pogledali su se i krenuli ka Dunavu.

Ksenija se smešila.

Prijateljstvo je divna divljina.

* * *

– Ovako, povuci najpre liniju. Crtež je osnova svake slike
– Nadežda je ugljenom izvukla konture onoga što je bilo pred njima: drvo, kuća, plot i put.

Ksenija je uzela iz njene ruke crni, laki štapić i počela da na karton blago stavlja krivulje i ukršta dugačke crte.

– Vodi računa o perspektivi. Ovo se ovde sužava, onaj drugi kraj, a ovo je krupnije jer nam je bliže.

– Ovako?

– Tako.

– Nado, jeste li gotove? – Rastko je kolutao očima. – Dosadno mi je.

– Čekaj, igraćemo se posle – breknula se Ksenija.

– Sada uzmi četkicu i malo boje. Upamti da je boja ono što se događa između onoga što vidiš i onoga što osećaš. Dakle, ako vidiš onu belu kuću, ne znači da treba da upotrebiš belu boju.

– Nego?

– Prvo, ona sama, ta kuća, nije čisto bela. Ako bolje zagledaš, primetićeš da je negde boja popucala pa ima tamnožute i crne, negde je belilo popustilo pa se naziru i plavičasti i ružičasti tonovi od koječega, a od odsjaja stabla tamo ispod prozora ima i zelenih nijansi. Ali važnije od onoga ispred tebe je ono u tebi, jer svaka slika predstavlja ono što ti vidiš, kako *ti* vidiš, ti i niko drugi. Razumeš?

Ksenija je klimnula glavom.

– Dosadno mi je...

– Boja koju odabereš pokazuje tvoje osećanje, tvoje stanje duše. Pogledaj sad ovo.

Nadežda Petrović je ispunila crtež belom bojom i blagim dodirima unela zelene, crvenkaste i plavičaste nemire u kuću.

– Baš je lepo – osmehnula se devojčica.

– A obrati pažnju sada! – rekla je slikarka i uzela drugi karton. Ponovila je prizor s kućom, ali je koristila svetloljubičastu umesto bele. Zatim je uzela jarke crvene nijanse da bi izvukla tamnije delove. Nanosi boje bili su gusti, širokih poteza, dramatično pomešani i s poljuljanim granicama. Udari crne i tamnozeleno pretvorili su se u senke koje su poduprle konstrukciju stare kuće. Slojevi strasti izobličili su realnu sliku.

– O! – uzviknula je Ksenija. – To nema mnogo veze s prethodnim crtežom, ali ovo i dalje liči na kuću. Čak je i ova crvena počela da liči na belu...

– Da, to je ono što se zove *impresija!*

– Dosadne ste...

* * *

Ušla je u korito posle Zorke, voda je još uvek bila mlaka. Topla voda bila je mešavina hladne i vruće. Razmišljala je o skladu. Kupanje je bilo poput lepe melodije. Muzika je harmonija, ali sve bi trebalo da bude dobro i usklađeno. Postoji radost i postoji bol, ali njihov ples treba da bude nešto zbog čega bi bilo vredno živeti. Učiti i spoznavati. To je jedino što je shvatila da ima smisla, jer sve ovo oko nas je obična prolazna mešavina. Sve je mlako oticanje. Ksenija je bila ubeđena da postoji nešto jače i čvršće, nešto trajnije i uzvišenije što stoji iza ovog sveta, nakon ovog

bednog života. Stresla se od te pomisli. A onda je osetila tečnost koja ju je opekla.

- Dragomire! Šta to radiš, crno dete?! Ošurićeš je!
- Dragomir je spustio šolju i počeo da beži.
- Pa bilo joj je hladno, video sam kako drhti...

* * *

– Dobro je, nastavi samo – učiteljica klavira ju je pogledala svojim srećnim očima. Neuspešno je blagim korigovanjem sakrivala svoje zadovoljstvo.

Njene ruke išle su preko dirki kao da govore jezikom koji se lako razume i koji jednostavno izražava osećanja i poruke koje nisu očigledne. Muzika je apstraktna slika koja nastaje zvucima koji zamenjuju boje, ali njena oštra i dosledna građa proizvodi drugačiju mekoću i energičnost različitu od izliva besa nemoćnih ljudi. Dok sledi akorde i prstima prelazi po belim pločicama u sporom galopu, čini joj se da je potrebno samo neprekidno svirati – i sa mnogo instrumenata, i sama i sa orkestrom – da bi ovaj svet postao srećno utočište za sve ljude. Da su misli poput muzike, niko više ne bi znao šta je to zlo.

* * *

– Još malo, i biće gotovo – Nadežda je nanela malo naranđaste u gornji desni ugao.

– Liči na nju – zbunjeno je rekao Rastko – mada ima oči kao veverica.

– Meni se dopada – rekla je Ksenija gledajući svoje lice na platnu.

– Divno ti stoji ovaj šešir. Donela sam ga iz Pariza svojoj sestri Milici, ali se neće ljutiti što sam ga prvo tebi stavila na glavu.

– Nikad nisam sebe videla ovako... – Ksenija je sijala od sreće.

– Lepo ti stoje ovi tamnoplavi tonovi. Pristaju ti – Nada je značajno povisila glas.

– Vidi se da je zima – ubacio se Rastko.

– Da, ima snega, okolo je sve belo, i svetloplavo – Ksenija je rekla kao da je to očigledno.

– Ma ne, uši su ti crvene – Rastko je počeo da se cereka.

– Vi ste prava dama, gospođice Atanasijević! Neka ovo bude moj dar za vaš osamnaesti rođendan! – Nadežda je zvanično rekla Kseniji, a ona ju je poljubila.

* * *

I napokon Fakultet.

I napokon filozofija.

Konačno dani u klupama gde bi trebalo otkriti najviša i najzbudljivija ljudska znanja, najtananije vibracije duše pored muzike, savladati partiture promišljanja i u modroj haljini izlaziti do hrama koji slavi najveće umove.

– Kako je bilo? – upitala ju je Sofija nakon desetak odlazaka, strogo vodeći računa o tome kako je obučena.

Ksenija se još uvek smejala.

– Ne znam. Znam samo da se divno osećam.

- Je l' teško?
– Jedino to ne znam – osmehnula se Ksenija.

* * *

Zver rata.

Osvaja kao miris memle u prizemnim kućama i gorkih isparenja marljivih ljudi sa preplanulim licima. Riče kao glad, ima zadah izmeta i stomačne kiseline.

Udara po stvarnosti i razbija je u komadiće.

Ksenija više ne može da obuzda slike i rečenice, svest je kao vejavica.

Najpre je pomislila da je to bilo ogledalo. Kao blesak svetlosti, lice nekakve devojčice pojavilo se iznad njene glave. Zatim je lice počelo da se topi, kao da najednom iza nje počinje da kulja crni dim i da se ona pretvara u jezivo stvorenje, koje se zaleće ka njoj i pokušava da je proguta.

Ledeni zubi.

Ljigavi osećaj za vratom.

Bol. Strahovit bol.

Trznula se i probudila. Shvatila je da je u sobi sa svojim sestrama.

Znoj oko vrata.

- Jesi li dobro, Ljubice? – upitala je Ruža.
– Ne plaši se, sve smo tu. Samo si loše spavala.
Dahtala je brzo i osvrtala se u gustoj tami.

– Jadnica – prišla joj je Zorka i pomazila joj čelo. – Otkako je počeo rat, često se budi.

A njen najveći strah do tada bio je da je vrlo lako moguće da bi više pružila da se odala muzici isključivo nego što je prišla filozofskim studijama...

– Dobro sam, dolaze mi loši snovi... otkako sam čula da je Nadežda umrla... i da je Milutin poginuo... – rekla je na ivici suza.

Crni glasovi.

Tamni šapati.

Ruke koje sviraju jezivu melodiju.

Rominjanje reči koje traže svoj smisao kao kapi ulja koje klize jedna ka drugoj na usijanoj plotni.

– Ko zna šta je s njim bilo... kažu da je nestao negde u albanskim brdima – Ruža se okrenula prema njoj.

Nazire joj bledo lice i topli dah.

Odjek. Najpre odjek, pa tek onda zvuk rečenice koja tako odjekuje.

U njenoj glavi Heraklitov glas: „Ljude čeka kad umru ono čemu se ne nadaju i što i ne slute.“

– Pojede te mrak u ratu – oglasila se Zorka.

Ništavilo. Može li se zamisliti potpuni nestanak? Zar nešto može da ima svoj smisao u potpunom brisanju bića?

– Ali to ne može biti kraj – Ksenija je tiho izustila.

Niko joj nije uzvratilo.

– Zar ne?

Zar ne?

Rat razjeda sklad.

Prolazila je ulicom koja je bila prepuna slomljenih greda, letvi, ramova i odronjenih cigala. Od jedne kuće stajao je samo zid, fasada koja više ništa nije krila. U dnu dvorišta videla je neke žene kako unose lavore sa vodom. Čula je ljudske povike. Krenula je ka tome kao da je htela da se skloni od ovog razaranja. Prašina i dim su stezali njeno sitno telo.

Zašto ovaj užas? Čemu ubijanje i ove strahote?

„Ne vidim nikakvog cilja svekolikom egzistiranju.“

Kuće ispadaju iz svojih temelja, kaldrma izlazi iz svog ležišta, trave premeštaju svoje korenje.

Sve je rasap, život se drobi kao osušeni grumen sive zemlje.

Ksenija je zakoračila u prostoriju odakle je dopiralo komešanje. U tamnoj sobi nazirali su se kreveti i postelje, ćebad i prostirke razastrte po podu. Mirisalo je na krv i izmet. Kroz smrad su se nazirale bolne oči i probijalo se stenjanje. Neko je pomagao i dozivao nepostojeću osobu. Užasnula se i mahinalno zakoračila da bolje vidi ranjenike.

Prljave krpe oko stomaka i udova, prljava zemlja koja je upila masni sok probijenog mesa, prljava lica mladića

privedenih zlu. „Ne vidim zašto je dobro pobediti neprilike i neprijatelje, i učvrstiti se na svojoj životnoj poziciji.“

– Dodaj nam vode, kćeri – neko joj se obratio hrpavim glasom.

Ksenija se okrenula, dohvatila ulubljeno lonče, zahvatila vodu iz kofe i prinela starcu sa povijenim ramenom.

I tada ju je ugledala. Mala, bleđa, suva kao pritka, devojčica je nemo ležala i zurila oko sebe. Bez snage da jaukne, s grimasom bola koji joj razdire utrobu. Zgrozila se i pobjegla.

„Ništa ne treba naročito oplakivati, jer nad svim treba naricati.“

Naredno jutro.

Još neko jutro.

Izašle su iz podruma i ostavile lopate i ašove koje su nosile sa sobom da bi mogle da se otkopaju ako ih nekim slučajem zatrpaju šut i nanos kala od bombi.

Bio je mučan dan. Nije mogla više da sedi u kući.

Izašla je i krenula ka tvrđavi. Sišla je na livadu s donje strane.

Zatim se čula eksplozija.

Negde iza. Ili ispred, nije bila sigurna.

Zakoračila je prema odronjenoj zemlji. Čuli su se neki nemušti povici.

A onda ju je ugledala.

U travi je ležala devojčica, žuta, sa upalim očima, slamaste kose, u haljetku koji je prilično davno bio uštirkan.

Usne su joj bile blede, koža suva. Još je disala. Oko njene glave bile su dve lutkice. Jedna je bila nasmejana, sa tupim očima koje gledaju negde naviše, ali pored užasnuto g lica ranjene devojčice delovala je jezivo.

Prepoznala ju je. Živela je nekoliko kuća niže, s one strane dvorišta.

Devojčica se grčila od bola, ali nije mogla da pomeri svoje telo, niti je ispuštala ikakav zvuk. Njena grimasa bila je oivičena zelenim vlatima.

Ksenija je osetila strahovito sevanje u grudima. Ono se zatim razletelo po njenoj utrobi, zapalilo glavu, zgrčilo joj prste, raseklo žile u nogama. Zar je život samo to? Ispružena devojčica čije telo kopni? Bez snage da vrišti. Samo zeva u ništavilo.

Strahovito joj se poljuljala svest kad je pomislila načas da stoji pred ogledalom: to bi mogla da bude i ona sama.

Ustala je i počela da hoda kao mesečar.

Pre neki dan je prošla pored Univerziteta. Tek je dva semestra prošlo od ulaska u san. Prozori sobe u kojoj se opijala i ushićivala istorijom filozofije... behu izlomljeni...

Ne zna kako se vratila kući.

Nije večerala.

Prevertala se u postelji.

Imala je samo koprenu polusna pred očima. Ujutrnu je uzela malo hleba i otrčala do ranjenika.

Prašina i miris propadanja.

Majka im nije dozvoljavala da previše šetaju same zbog pijanih vojnika i onih koji su pljačkali načete i napuštene radnje i kuće. Gomila smutljivaca u odrpanim sakoima i iscepanim pantalonama, sa škiljavim očima i prljavim licima vuče svećnjake, ramove, posuđe, čaše, bokale, ukrasne kutijice, froncle nečijeg detinjstva i opiljke građanske klase.

Počela je strašna kiša.

Čista voda koja puni ulice prljavštinom.

Zatim se vratila i sa mokrom kosom i u mokroj odeći prošla pored kuće gde je živila bleđa devojčica. Zanemela je. Kiša joj je klizila s donje usne ka zubima. Upravo su je iznosili. Po licima ljudi shvatila je da oni nisu primećivali pljusak. Nisu osećali ništa.

Najpre je stajala nepomično, a suze je osetila kao topli dodir bola koji se slivao niz njeno malo lice.

Krenula je za njima, prošla kroz ruševine koje je ostavilo austrijsko oružje, gacala kroz oktobarsko blato, sklanjala suze i vetar sa očiju, prolazila pored jauka i dečaka koji su u kolicima sa drvenim točkom gurali ostatke svojih kuća i dečaštva.

Sahrana je bila brza i praćena zapomaganjem žena. U sklepanom sanduku bela devojčica provešće večnost u

crnoj zemlji, isijavajući svoju nevinost, ali taj sjaj ni do koga neće dopreti. Raka je napola bila puna vode, sanduk je zaplutaio, ali je brzo utonuo u mulj.

Gubila je dah.

Udahnula je vodu, briznula je u snažan plač. Vrisnula je u sebi: „A mi što smo doživeli ovu katastrofu čovečanstva, šta mi još treba da radimo, i šta još treba da tvrdimo i potvrđujemo?“

Tada je sve puklo u njoj. Kakav je to svet u kojem je život ono što nevoljno strada, ono što može da se prekine bez dostizanja zrelosti tuđim činjenjem, ono što osim dobrote nije moglo ništa drugo da pruža? Taj svet mora da bude promenjen jer mi znamo da čovek može da bude bolji. Mi smo ovde da bismo dosegli boljitak u sebi.

Jecala je.

Prolazili su meseci.

Vreme se ne broji jer su dani puni oskudice. Da li jauci mogu da popune napukline sveta?

Tupo je zurila u ogledalo: „Danas mi je dvadeset drugi rođendan. Šta sam učinila do sada?“

Uzela je koranicu hleba natopljenog pepelom.

Shvatila je svu jezu postavljanja pitanja. Počela da žuri sa odgovorima, sa učenjem i pisanjem.

Kad god se svet raspada, njegovi delovi se čudesno spajaju i stvaraju nove strukture, nove fragmente. Miris lipe meša se

s jaucima povređenih, u nercima podjednako se osećaju molekuli kaldrme i suve šljive, narodne pesme su jauci mističnih sila, mislioci traže nove živote za potvrdu svojih sumnji, budisti čuče u hrastovim krošnjama.

A zatim je počela da pada kiša. Krupne kapi su šibale kroz vazduh.

Padala je danima. Ne, to nije bila kiša. To je bio potop. Zemlja je bila toliko sita da je po površini smeđe vode danima plivala skrama od srušenih zidova i okrnjenih čežnji. Voda nije htela da ode. Bila je tu, ali ne da opere život već da podseti vojske da postoji borba veća od svih samoljubivih silnika i besmislenih nacija.

Nema više mira za mene, nema više spokoja za moju dušu. Svaki mi se jad čini sporedan, i svaka beda nevažna. Nema više užasa za mene, ne umem više da osetim strahotu. Jedino strašno bilo je kako je začutalo disanje bele devojčice.

Ocu je bilo bolje tih dana, pa je dvojicu muškaraca u crnim odelima primio zdušno, čak i s poletom. Ksenija je ušla u sobu vođena znatiželjom i grubim glasovima, pa se pribila pored brata Milutina nakraj kreveta. Za njom se uvukao i Rastko, ali pošto nije bilo mesta za sedenje, stajao je iza nje. Pažnju joj je privukao ćelavi momak sa savijenim obrvama, koje su pri izdizanju ličile na dve ptice u letu. Malo-pomalo, iz razgovora je shvatila da je ovaj momak pesnik. Pominjao je imena mislilaca za koje ona još nije čula, ali je gutala svaku njegovu odmereno izgovorenu reč koja kao da je stajala sakrivena iza zavese njoj nepoznate strasti. Zatim se pojavila tema o sadašnjem stanju duha u svetu.